Araştırma Makalesi / Research Article

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Türkiye'nin Karadeniz'i Güvenlikleştirme Sürecinde İzlediği Politikalar

Türkiye's Policies in the Process of Securitising The Black Sea

Serdar ÇUKUR

Doktora Öğrencisi,
Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü.
serdarcukur5@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1394-0934

Cilt / Issue: 12(2) 779-809
Geliş Tarihi: 30.07.2024
Kabul Tarihi: 04.03.2025

Atıf: Çukur, S. (2025). Türkiye'nin Karadeniz'i güvenlikleştirme sürecinde izlediği politikalar. *Tesam Akademi Dergisi*, *12*(2), 779-809. https://doi.org/10.30626/tesamakademi.1524958.

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliğini sağlamada uygulamış olduğu politikaları incelemektir. Çalışmanın temel savı, Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliğinde çeşitlilik yaşandığı görülmüştür. Bilimsel çalışmaların taranmasıyla tasarlanan bu çalışmada ulaşılan sonuçlardan birincisi, Türkiye, referans nesnesi olarak Karadeniz'e güvenlik terimi üzerinden yaklaşmıştır. İkincisi, Karadeniz'in güvenliğinin tehdit edilmesinde yaşanan gelişmelerin dönemsel olarak farklılık arz ettiği görülmüştür. Üçüncüsü, geçmişten günümüze Türkiye'deki siyasi aktörlerin açıklamalarında Karadeniz'in bölgesel olarak güvenliğine işaret ettikleri görülmüştür. Dördüncüsü, Türkiye'nin Karadeniz'de yaşadığı güvenlik tehlikesine dönemin basınında da yer bulmuştur. Sonuncusu, Türkiye, geçmişten günümüze kadar Karadeniz'de yaşamış olduğu güvenlik sorunun üstesinden gelmek adına veya devletlerle kurmuş olduğu ilişki, örgüte üye olmak ve askeri kuvvetlerini özelde deniz kuvvetlerini genişleterek gibi çeşitli önlemler almıştır. Tüm bu sonuçlar temelinde çalışma iki bölüm üzerinden kurgulanmıştır. Birinci bölümde, uluslararası ilişkiler teorilerinden bir tanesi olan Kopenhag Okulu hakkında sırasıyla teorinin tarihine, teoriye katkı sağlayan önemli isimlere, teorinin önemsediği kavramlara ve güvenlikleştirme yaklaşımı üzerinde durulacaktır. Sonuncu bölümde, öncelikle Karadeniz hakkında kısa bilgilere yer verilecek, ardından Türkiye'nin kuruluşundan günümüze kadar Karadeniz'in güvenlikleştirme süreci üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kopenhag Okulu, Güvenlikleştirme, Karadeniz, Türkiye.

Abstract

The primary purpose of this study is to analyze Türkiye's policies to

The content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercialNoDerivatives 4.0 International License.

ensure the security of the Black Sea. The main argument of the study is that Türkiye has been seen to be various in the security of the Black Sea. The following conclusions were reached in this study, which was designed by archive search. Firstly, the Black Sea as an object of reference has been approached from a security perspective. Second, there are periodical differences in the developments threatening the security of the Black Sea. Third, the statements of political actors in Türkiye point to the security of the state in particular and the region in general. Fourthly, it has been observed that the periodical threats experienced by Türkiye in the Black Sea are also covered in the press. Finallay, Türkiye has taken various measures to overcome the security problem in the Black Sea from the past to the present, such as relations with states, membership in the organisation and expanding its military forces, especially naval forces. Based on all these results, the study is organized into two parts. In the first part, the Copenhagen School, one of the theories of international relations, will be evaluated. In these evaluations, the history of the theory, the important names that contributed to the establishment and development of the theory, the concepts that are discussed through the works of the representatives of the theory, and the securitization approach will be discussed respectively. In the final section, an overview of the Black Sea will be provided, followed by a discussion of the securitisation process of the Black Sea from the establishment of Türkiye to the present day.

Keywords: Copenhagen School, Securitisation, Black Sea, Türkiye.

Extended Abstract

The primary purpose of this study is to analyze Türkiye's policies to ensure the security of the Black Sea.

This study tries to answer the following questions. What is the period of the foundation and development of the Copenhagen School? Who are the names that left essential traces in the development of the Copenhagen School? Which basic concepts have emerged as a result of the work of the representatives of the Copenhagen School? What are the stages of the Copenhagen School's securitization process? How many periods can Türkiye's process of securitization of the Black Sea be analyzed? Which term can describe the Black Sea between 1923 and 2024? Which developments threatened the security of the Black Sea between 1923-2024? Which reference is emphasized by political leaders and the press in Türkiye's Black Sea security between 1923 and 2024? Which measures were taken periodically in Türkiye's Black Sea security between 1923 and 2024?

During the preparation of the study, national and international sources were utilized. These sources can be listed as books, articles, newspapers,

and studies published in digital media. International sources were used to convey information about the Copenhagen School, accepted as the theory of international relations; the foundations were laid in the 1980s. On the other hand, national sources were also utilized instead of the sources that were considered to be used for this theory but were not accessible. Especially in the study sections where Türkiye's Black Sea security is analyzed periodically, national sources have been used extensively. These sources have been used in newspapers and books, especially in periodical analyses. It is possible to list some of the examples that support this explanation as follows: Büyüktuğrul, A. (1969). Büyük Atamız ve Türk Denizciliği, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; Gürdeniz, C. ve Yüceliş, E. (Eds.) (2000). Cumhuriyet donanması (1923-2000). İstanbul: Seyir Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı; İnan,Y. (1986). Türk boğazlarının siyasal ve hukuksal rejimi, Ankara: Gazi Üniversitesi Basın- Yayın Yüksekokulu Matbaası.; Polat, S. (Ed.) (2003). Denizlerin koruyucuları. Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı Basımevi. ; Tuncer, H. (2017). Türk dış politikası 2.Cilt: Cumhuriyet Dönemi (1920-2002). Ankara: Kaynak Yayınları.

It is possible to explain the importance of the study and its contributions to the literature through several points. Firstly, the study differs in terms of the international relations theory used. Secondly, the studies on the Black Sea are generally based on historical logic. However, this study tried the theoretical and historical perspectives simultaneously. Thirdly, while conducting a periodical analysis, it has been attempted to build on the studies written in the period. The last one reveals the diversity in the periodical analyses in this study.

Barry Buzan, Ole Waever, and Jaad De Wilde have made significant contributions to the development of the Copenhagen School, which was founded in the 1980s. In the works written by these names, it has been observed that approaches such as sectoral security, regional security complex, and securitization have been emphasized. It is seen that these approaches are interconnected with each other, and the securitization, which is emphasized throughout the study, reveals a simple process of the reference object, existential threat, leaders' discourses on the threat, a reflection of threats in the press, and extraordinary measures.

The Black Sea, the maritime area emphasized in the study, has a critical geographical location. This has made the region open to many states and cultures from the past to the present. This, in turn, has enabled the

struggle for dominance in the region. It is possible to summarise the factors that make the region necessary at many points, such as transportation.

The fact that the Black Sea has a recognizable structure in terms of many elements has led Türkiye to pursue a foreign policy approach to the region. The following conclusions have been reached based on the process Türkiye has followed in securitizing the Black Sea.

1. The Black Sea as an object of reference has been defined with an appellation through security.

2. The Black Sea has been threatened in some periods through the Straits and regionally. On this basis, the problems in the international arena, the policies of the USSR, and the initiatives of the RF were effective in threatening the region, respectively.

3. The security problems that Türkiye has been exposed to in the Black Sea have always been expressed with an emphasis on 'state security' through the statements made by Türkiye's securitizing actors.

4. The press has always emphasized the importance of the Black Sea in Türkiye's security.

5. It has been observed that the measures taken by Türkiye in the security of the Black Sea have varied periodically. Generally, it is possible to list these measures as inter-state relations, organizational involvement, and increasing naval power.

Giriş

Bu çalışma, Türkiye'nin ulusal yargı yetkisi altındaki deniz alanlarından bir tanesi olan Karadeniz'de uygulamış olduğu politikaları analitik bir perspektif üzerinde inceleme altına almayı çalışmaktadır. Çalışmada, dört temel iddia öne sürülmektedir. Birincisi, Türkiye, Karadeniz'i "güvenlik" kavramı üzerinden tanımlamıştır. Bu tanımlamanın temelinde dönemsel olarak bölgede yaşanan güvenlik sorunlarıdır. İkincisi, Karadeniz'in güvenliğinde sorun yaratan aktörler ve gelişmeler dönemsel olarak çeşitlidir. Üçüncüsü, Türkiye'nin Karadeniz'de yaşadığı güvenlik sorunları hem güvenlikleştirici aktörlerin açıklamalarında hem de yazılı basında vurgulanmıştır. Sonuncusu ise Türkiye'nin dönemsel olarak Karadeniz'in güvenliğinde çeşitli önlemler aldığı görülmüştür. Özellik bu önemler kısmında sınırlandırma yapmak adına sadece deniz kuvvetleri üzerinden verilere yer veriecektir.

Bu çalışma, Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliğinde izlediği güvenlik politikalarında değişimin olup olmadığı tartışmaktadır. Bu tartışmanın özünde ise Türkiye'nin dış politikada izlemiş olduğu siyasi manevraların güvenlik politikalarının özellikle Karadeniz temelinde etkilediği görülmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin Karadeniz'i güvenlikleştirici bir siyaset anlayışı takip etmesinin temelinde ise uluslararası alanda yaşanan olaylar ve bölge'deki faaliyetleri gibi bazı unsurlar yatmaktadır.

Tüm bunlar temelinde çalışma, iki bölüm üzerinden kurgulanmıştır. Birinci bölümde uluslararası ilişkiler kuramlarından bir tanesi olan Kopenhag Okulu özelinde, felsefi alt yapısı, temsilcileri ve temel kavramları şeklinde bir sıralama dikkate alınarak bilgilere yer verilecektir. Diğer bölümde, Türkiye'nin ulusal yargı yetkisi altındaki deniz alanlarından bir tanesi olan Karadeniz hakkında ilk olarak, coğrafi konumu, tarihi geçmişi ve önemi sınıflandırılması temelinde bilgiler aktarılacaktır. Sonrasında, Türkiye'nin dönemsel olarak Karadeniz'in güvenliğini sağlamak adına uyguladığı politikalar hakkında değerlendirmelere yer verilecektir. Bu değerlendirmelerde, Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme yaklaşımı kullanılacaktır.

Bir Uluslararası İlişkiler Teorisi Olarak "Kopenhag Okulu": Tarihi, Temsilcileri ve Kavramlar

Kopenhag Okulu temelinde irdelenmesi gereken konulardan birincisi, tarihsel alt yapısıdır. Okul'un kuruluşu, 1985'teki Barış ve Çatışma Araştırmaları Merkezi'ne uzanmaktadır (Huysmans, 1998, s. 479). Bu

Merkez'in gelişmesi, "Avrupa Güvenliği" adında girişim ile olmuştur. Bu girişimde Ole Wæver ve Pierre Lemaitre gibi bazı isimler "Avrupa Güvenliği'nin Askeri Olmayan Boyutları" adlı bir proje hazırlamıştır. Bu proje kapsamında, bu isimlerin "Avrupa Güvenliği – Askeri Olmayan Yönüyle Araştırma Soruları (1987)" adıyla bir rapor hazırlamıştır. Ardından, bu kişilerin arasına Barry Buzan, Ole Wæver ve Pierre Lemaitre gibi isimler katılmıştır. Ortaya çıkan yeni grup tarafından 1993'te "Avrupa'da Kimlik, Göç ve Yeni Güvenlik Gündemi" isimli eser bilim dünyasına kazandırılmıştır (Akgül Açıkmeşe, 2008, s. 143). Bu eser, Bill McSweeney tarafından "Kopenhag Okulu" şeklinde bir yakıştırma ile eleştirilmiştir (McSweeney, 1996, s. 81). Öte yandan Buzan ve Waever tarafından da bu yakıştırmanın daha sonra da benimsendiği görülmüştür (Akgül Açıkmeşe, 2008, ss. 144-146).

Kopenhag Okulu özelinde irdelenmesi gereken diğer konu, Okul'un temsilcileridir. Birincisi, Barry Buzan'dır. Buzan, bu Okul'a 1983'te "People, States & Fear" adlı (Buzan, 2015) ve Ole Waever ve Jaap De Wilder gibi isimlerle ortak kaleme aldığı "Security: A New Framework for Analysis" (Griffiths, Roach ve Salamon, 2011, s. 221) adlı eserlerle katkı sunmuştur. İkincisi, Ole Waever'dir (Çakır, 2023, s. 63). Weaver, Okul'a "güvenlikleştirme" teriminin kuramsallaşmasıyla katkı sağlamıştır (Balamir Coşkun, 2014, s. 181). Ayrıca bu kuramsallaşma Weaver tarafından, "Security the Speech Act: Analysing the Politics of a Word (1989)", "Securitisation and Desecuritisation ile On Security (1995)", Concepts of Security (1997)" (Akgül Açıkmeşe, 2008, s. 145) ve "After the Return to Theory: The Past, Present, and Future of Security Studies (2013)" (Buzan, Waever ve Wilde, 1998) adlı eserle sürmüştür. Sonuncusu, Jaad De Wilde'dir. Wilde ve arkadaşları, Okul'a, "Security: A New Framework for Analysis (1998) adlı çalışmayla katkı sağlamıştır (Çapat, 2008, s. 11).

Kopenhag Okul'un temsilcilerinin önemli eserleri aynı zamanda, bazı yaklaşımların ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Birincisi, bölgesel güvenlik kompleksidir. Bölgesel güvenlik kompleksi, Buzan'ın "People, States & Fear" adlı eserinde vurgulanmıştır. Ayrıca bu eserde Buzan, bazı ilişkileri (bölge ve güvenlik ile devletler arasındaki dostluk- düşmanlık) üzerinden güç ilişkisine ve ayrıca güvenlik kompleksinin sınırlarına değinmiştir: i) *bölgesel güvenlik dinamiklerin yapısındaki bir değişiklik nedeniyle iki güvenlik kompleksi arasındaki sınırların ortadan kalmasıdır;* ii) *yüksek ve düşük düzey kompleksler fiziksel olarak birbirine yakın oldukları zaman ortaya çıkan orantısız bir güvenlik karşılıklı bağımlılığın varlığını verir;*

iii)*tek bir kompleks olarak düşünmeye uygun bir zeminin de olduğu bir grup devlet içerisinde, iki ya da daha fazla güvenlik karşılıklı bağımlılığı düğümünün varlığı nedeniyle ortaya çıkar* (Buzan, 2015, ss. 158-166).

İkinci yaklaşım ise sektörel güvenliktir. Bu yaklaşıma, ilk kez, Buzan'ın "People, States & Fear" adlı eserinde yer verilmiş olmasına rağmen (Buzan, 2015, ss. 107-119), aslında Buzan'ın "Security: A New Framework for Analysis" adlı eserinde sistematik hale getirilmiştir. Bu eserlerde kısaca, i) askeri sektör, zorlayıcı baskı ilişkileriyle; ii) siyasi sektör, otorite, yönetim statüsü ve tanınma ilişkileriyle; iii) toplumsal sektör, kolektif kimlik ilişkileriyle; ekonomik sektör, ticaret, üretim ve finans ilişkileriyle; çevresel sektör, insan faaliyetleri ve gezegensel biyosfer arasındaki ilişkileriyle şeklinde açıklamalara yer verilmiştir (Buzan, Waever & Wilde, 1998). Sonuncu yaklaşım, güvenlikleştirmedir. Bu yaklaşım, Waever'in 1995'te "Securitization and Desecuritization" adlı makalesinde vurgulanmış ve 1998 tarihli "Security: A New Framework for Analysis" isimli eserle uluslararası ilişkilere kazandırılmıştır (Çelik, 2023, s. 29). Ayrıca, bu yaklaşıma, Buzan ve arkadaşlarının politize edilmemiş, politize edilmiş ve güvensizleştirilmiş şeklinde sınıflandırmasıyla katkı sağlamışlardır (Baysal ve Lüleci, 2015, s. 75).

Konu başlığı özelinde ise güvenlikleştirme, Kopenhag Okulu'nda süreç üzerinden açıklanmıştır. Birincisi, mikro düzey (en küçük birimler vb.), orta düzey (devlet benzeri birimleri) ve makro düzey (uluslararası sistem) şeklinde sınıflandırılan referans nesnesidir. Diğeri, güvenlikleştirici aktördür. Güç kullanma yetkisine sahip siyasi elitler, ordu ve hükümet gibi yapılardan meydana gelen güvenlikleştirici aktördür (Balcı, 2020, s. 43). Üçüncüsü, söz edimidir. Söz edim, Waever'in tarifine göre, liderler bir konuyu güvenlik problemi gibi tanımlanabilir. Ayrıca, güvenlikleştirme, söz dile, edim ise eyleme yöneliktir (Güleryüz, 2023, ss. 18-19). Dördüncüsü, güvenlik tehditleridir. Bunları devlet içi ayrılıkçı hareketler, insan yapımı çevre temelli problemler, dış kaynaklara erişimde yaşanan sorunlar, göç ve ideolojik gibi sıralamak mümkündür (Akgül Açıkmeşe, 2008, ss. 203-204). Sonuncusu ise olağanüstü tedbir eylemlerdir (Dilek, 2019, s. 14). Bunu, 2011'de Türkiye-KKTC mutabakat, ilan edilen NAVYEX'ler ve 2019'da Türkiye-Libya mutabakat ile örneklerle desteklenebilir (Şen ve Açıkgöz, 2022, s. 167).

Sonuç olarak, Kopenhag Okulu, uluslararası ilişkilere 1980'li yıllarda yerleşmiştir. Bu Okul'un gelişmesine Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap De Wilder üç isim katkı sağlamışlardır. Ayrıca bu isimler, bu Okul'a

sektörel güvenlik, bölgesel güvenlik kompleksi ve güvenlikleştirme yaklaşımlarını kazandırmıştır. Bunlardan, güvenlikleştirme yaklaşımı, tanımdan ziyade bir süreci resmedilmiştir. Sonraki bölümde, Türkiye'nin Karadeniz'in güvenlikleştirme sürecine değerlendirilecektir.

Türkiye'nin Karadeniz'in Güvenlikleştirme Sürecine Dönemsel Bakış

40° 55'- 47° 15' Kuzey enlemleri ve 27°28'- 41°46' Doğu boylamları arasındaki Karadeniz (Çörten, 2008, s. 8), Romanya, Ukrayna, Türkiye, Gürcistan, Bulgaristan ve Rusya Federasyonu (RF) devletlerle çevrilidir (Balık, 2019, s. 119). Bunun yanı sıra Karadeniz, çok eski dönemlere kadar uzanan derin bir tarihe sahiptir. Öyle ki, bölge'nin tarihinde İskitlerden Türklere Doğu Roma İmparatorluğu'nda (İslam Ansiklopedisi, Karadeniz, 2024) Rus Çarlığı'na (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği-SSCB, RF), günümüzde Romanya, Bulgaristan ve Türkiye (Kurt, 2017, ss. 9-16) gibi çeşitli devletlerin ve kültürlerin izleri bulunmaktadır. Ayrıca Karadeniz konusunda irdelenmesi gereken husus, bölgenin önemidir. Bunlar; i) Orta Asya, Ortadoğu, Akdeniz ve Avrupa arasında olmasından ötürü coğrafi konumu, ii) Dünya'nın önemli petrol ve doğal gaz bölgelerine (Hazar ve Ortadoğu vb.) yakın olması (Terzi, 2007, s. 83) ve iii) deniz bağlantısıdır (Türk Boğazlarıyla Ege'ye ve Akdeniz'e; Tuna Nehri ve Ren Nehriyle Kuzey Denizi'ne ve Don Nehri ve Volga Nehriyle de Hazar'a uzanması) (Koca, 2010, s. 59).

Sonuç olarak, coğrafi konumundan dolayı Karadeniz, Dünya'nın önemli su alanıdır. Ayrıca, Karadeniz, zengin tarihi geçmişinin aynında ulaşım ve enerji gibi birçok unsuru barındırmaktadır. Sonraki bölümler, Türkiye'nin kuruluşundan günümüze kadarki bölge'ye dair güvenlik politikasına değinilecektir.

1923-1938 Yılları Arası

Karadeniz bölgesinin coğrafi konum, petrol sahalarına yakın olması ve deniz ulaşımı temellerin de önemli oluşu, devletler arasında rekabetin yaşanması vesile olmuştur. Bu rekabetten Türkiye gibi birçok devlet etkilenmiştir. Özellikle Türkiye, Lozan Antlaşmasıyla sağlanan mevcut düzenin korunması için bir politik anlayış takip edilmesinin özünde Türkiye'nin İngiltere, Fransa, SSCB ve İtalya gibi güçlü devletlerle doğrudan veya dolaylı olarak komşu olması yatmaktadır. Bundan dolayı da Türkiye'nin bu devletlerle kurmuş olduğu ikili ilişki bazı dönemlerde sorunlar yaratmıştır. Bu sorunlardan ötürü Karadeniz gibi çeşitli bölgeler sınır güvenliği açısından Türkiye hale gelmiştir (Tatar

ve Şadan, 2018, s. 1147).

1923-1938 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'e güvenlik kavramı ile bakışının temelinde bölgenin, iki durum temelinde güvenlik tehlikesiyle yaşamasından kaynaklanmaktadır. Birincisi, Türk Boğazlarıdır. Lozan Antlaşması görüşmelerinde bölgenin kontrol edilmesi noktasında İngiltere'den Türkiye'ye kadar birçok devletin çeşitli önerilerde bulundukları görülmüş (Uçarol, 2019, ss. 272-273), bu önerilerden bir komisyon vasıtasıyla bölgenin kontrolünün sağlanması üzerinden yapılan uzlaşma, Türkiye'nin egemenliğinde bir boşluk yaratmıştır (Akın ve Bayer, 2018, ss. 996-997). Bu durum aynı zamanda, Türkiye'yi Türk Boğazları ve Karadeniz bölgelerinde güvenlik nazarında olumsuz etkilemiştir. İkincisi, 1930'lu yıllarda uluslararası alanda etkiliği arttan faşist İtalya'nın uygulamış olduğu politika, Türkiye'ye iki bölgede güvenlik sorunu yaşatmıştır (Meray, 1960, s. 346). Özetle, bu iki örnek olayı güvenlikleştirmenin tehdit eden olaylar aşaması ile ilişkilendirme mümkündür. Türkiye'nin iki olay temelinde iki bölgede güvenlik tehlikesine maruz kalması, 1923-1938 yılları arasında Türkiye'de güvenlikleştirici aktörlerin bazı açıklamalarına da yansımıştır. Birincisi, İsmet İnönü'nü hükümeti tarafından (Ulus, 2 Mart 1935) 1936'da Boğazlar rejiminin düzenlemesi için İngiltere ve Fransa gibi devletlere gönderilen notadır (Halkın, 13 Nisan 1936). İkincisi, 22 Haziran 1936'da Montrö'de Dışişleri Bakanı Tevfik R. Aras'ın (Tan, 22 Haziran 1936) yer aldığı heyetin sunduğu projede, Karadeniz'in güvenliği *"Türkiye'nin Marmara iç denizinin ve hususi vaziyeti bulunan Karadeniz'in umumi ve hususi emniyet ihtiyaçlar ile mukayyed surette serbesti temin eden bir nizam teklif ediyoruz"* üzerinden açıklanmıştır (Cumhuriyet, 23 Haziran 1936).

Türkiye'nin Karadeniz ile Boğazlar güvenliğine dair vurguların Türk basınında çeşitli örneklerle yer bulmuştur. Birincisi, Türkiye'nin 1936'da uluslararası alanda meydana gelen hukuki, askeri ve siyasi gibi bazı değişimleri öne sürerek, bölgenin güvenlik için Boğazlarda rejim değişikliği için birçok devletlere gönderdiği notadır (Cumhuriyet, 11 Nisan 1936). İkincisi, Abidin Daver (12 Nisan 1936)'in "Boğazların tahkimi en büyük hakkımızdır" adlı köşe yazısıdır. Sonuncusu, Daver (25 Haziran 1936)'in tarihli "Boğazlar Meselesi, Karadeniz Meselesi" ve Yunus Nadi (14 Temmuz 1936)'in "Meselenin bizim için en mühim noktası" gibi çeşitli yazılardır.

1923-1938 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliği sağlama noktasında bazı önlemler aldığı görülmüştür. Birincisi, Türkiye'nin

devletlerle kurmuş olduğu karşılıklı ilişkidir. Türkiye, 1923-1930 yılları arasında İngiltere (Dilan, 1998, ss. 27-55), Fransa ve İtalya (Sönmezoğlu, 2015, ss. 272-283) gibi devletlerle sorunlar yaşarken, Türkiye'nin SSCB ile yakınlaşmıştır. Ancak, 1930-1936 yılları arasında İtalya ve Almanya'nın Orta Doğu'da etkilerini artırmaları Türkiye'nin İngiltere (Gönlübol ve Sar, 1973, ss. 71-76, 118), Fransa (Sönmezoğlu, 2015, ss. 274-278) ve SSCB (Gönlübol ve Sar, 1973, s.106-109) gibi devletlerle ilişkilerinde iyi münasebetleri sürmesine imkân sağlamıştır. İkincisi, 1936'da imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesidir (İnan, 1986, ss. 30-50). Üçüncüsü, Türkiye'nin deniz sınırını tespit etmesidir. 1923 Lozan Antlaşması'nda Türkiye'nin karasuları sınırı genişliğinin "3 mil" şeklinde olduğunu ifade etmekle (Demirci, 2011, ss. 210-211, 212), çeşitli metinlerde bu sınırın (Gönlübol, 1959, s. 57) mesela, 7 Haziran 1926 tarihli ve 906 sayılı "Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Tadiline Dair Kanunu (TBMM Tutanak, 1926) ve 27 Haziran 1927 tarihli ve 1110 sayılı "Askerî Memnu Mıntıkalar Kanunu(TBMM Tutanak, 1927) gibi örneklerde daha yüksek olduğu vurgulanmıştır. Sonuncusu ise deniz kuvvetleridir. Türkiye'de, 1924-1928 yılları arasında Bahriye Vekâleti (Deniz Müsteşarlığı olacak) kurumunu kurulmuştur (Polat, 2003, ss. 58-62; Büyüktuğrul, 1969, s. 184). Bu kurumun bünyesindeki gemiler şunlardır (Gürdeniz ve Yüceliş, 2000):

Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine Geçen Gemiler (Türleri) (1924-1928 Onarımı Yapılanlar)

Kruvazörler: 1870'te Necm-i Şevket ve Muin-i Zafer; 1871'de İclaliye; 1903'te Mecidiye; 1905'te Hamidiye; 1907'de Peyk-i Şevket ve Berk-i Satvet; 1910'da Turgutreis; 1914'te Yavuz;

Muhripler : 1907'de Samsun, Taşoz ve Basra;

Gambotlar: 1914'te Aydın Reis, Preveze, Sakız, Burak Reis, İsa Reis, Kemal Reis ve Hızır Reis;

Torpido Botları: 1894'te Berk Efşan; 1902'de Yunus, 1904'te Akhisar; 1907'de Draç, Musul, Sultan Hisar ve Sivri Hisar.

Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Gemi Türleri (1928-1938 Yılları Arası)

Muhripler : 1931'de Adatepe ve Kocatepe;1932'de Tınaztepe ve Zafer;

Denizaltılar: 1928'de I. İnönü ve II. İnönü; 1931'de Sakarya ve Dumlupınar; 1936'da Gür.

Hücumbotları: 1931'de Doğan , Martı ve Deniz kuşu.

Sonuç olarak, 1923-1938 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'de Türk Boğazları ve 1930'larda İtalya'nın politikası güvenlik endişesi yaşamasına neden olmuştur. Bu tehlikeler Türkiye'de gerek bazı güvenlikleştirici aktörlerin açıklamalarına gerekse de Türk basınında yer bulmuştur. Bu tehlikeler sonrasında Türkiye'nin aldığı önemler şunlardır: Devletlerle ilişki kurmak, Montrö Boğazlar Sözleşmesi, deniz sınırı ve Deniz Kuvvetlerinin kurulması.

1938-1950 Yılları Arası

1923-1938 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliğini etkileyen bazı olaylar ve güvenlik önemleri (Gönlübol ve Sar, 1973, ss. 110-118) üzerine inşa ettiği politik anlayış, 1938-1950 yılları arasında bölgeye dair güvenlik terimi ekseninde yakıştırmanın devam etmesinde vesile olmuştur. Türkiye'nin 1938-1950 yılları arasında Karadeniz'e bu terim üzerinden yaklaşmasının temelinde iki olay bulunmaktadır. Birincisi, 1939-1945 yılları arasında yaşanan İkinci Dünya Savaşıdır. İkinci Dünya Savaşı sırasında savaşan taraflar Türkiye'yi kendi saflarına geçmesi için baskı yapmışlardır. Bu durum ayrıca, savaş yıllarında Türkiye'ye güvenlik kaygıları yaratmıştır (Armaoğlu, 2020, ss. 275-317). İkinci olay ise 1945-1946 yılları arasında SSCB'nin Türkiye'den toprak talep etmesidir. Türkiye ile SSCB arasında 1923-1939 yıllarında ilişkiler olumlu yönde sürerken, 1939'da SSCB'nin Türkiye'den toprak talep etmesi karşılıklı ilişkileri olumsuz pozisyona sokmuştur. Ancak Türkiye, 1939-1945 yılları arasında SSCB ile olan negatif ilişkilerini tersi çevirmek adına çeşitli girişimlerde bulunmasına rağmen, başarılı olamadı. 1945'ten sonra, SSCB'nin Türkiye'den toprak ve üs talepleri kuzey'deki sorunu ifade etmektedir (Sönmezoğlu, 2006, ss. 118-125).

1938-1950 yılları arasında Türkiye'nin iki olay özelinde güvenlik sorunu yaşamasının yaratmış olduğu etkinin Türkiye'de dönemin güvenlikleştirici aktörlerin bazı açıklarında da yer bulmuştur. Birincisi, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün "*Bugün harp hariciyiz ve öyle kalmak istiyoruz. Fakat vatan müdafaası için silaha sarılmak mecburiyeti bir an hatırınızdan çıkmamalıdır"* söylemidir (Akşam, 3 Haziran 1940). İkincisi ise 1945-1946 yılları arasında SSCB'nin Türkiye'den toprak ve üs talepleri sonrasında Türkiye'de dönemin güvenlikleştirici aktörleri tarafından mesela, 1945'te Dışişleri Bakanı Hasan Saka'nın "*Türkiye için hudud tadili veyahut arazi tavizleri nevzubahis değildir*" (Cumhuriyet, 12 Temmuz 1945) ve 1945'te Cumhurbaşkanı İnönü'nün, "*Türk topraklarından*

ve haklarından hiç kimseye verilecek borcumuz yoktur. Şerefle yaşayacak ve şerefle öleceğiz" (Cumhuriyet , 2 Kasım 1945) gibi örneklerde devletin toprak bütünlüğüne vurgu yapılmıştır.

1938-1950 yılları arasında Türkiye'nin güvenliğini etkileyen iki olay temelinde dönemin Türk basınında çeşitli açıklamaların yer aldığı görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı olayı özelinde örneklerden birincisi, Yunus Nadi (7 Eylül 1939)'nin "Bize Nispetle Bugünkü Vaziyet" başlıklı yazısında Avrupa'daki çatışmaya ve Türkiye'nin güvenliğinde ise Akdeniz, Balkanlar ve Karadeniz bölgelerinin önemine vurgu yaptığı yazıdır. Diğeri, M. Zekeriya Sertel (7 Eylül 1939)'in "Sovyet Rusyanın Vaziyeti" adlı yazısında, Karadeniz'in güvenliği Türkiye ile SSCB arasındaki iyi ilişkilerle izah edilmiştir. Sonuncusu ise Necmeddin Saka (13 Mart 1940)'nın "Türkiye'nin Emniyet Sahası" adlı yazısında "*Türkiye, aynı zamanda, Karadeniz devletidir. Sahillerimizin genişliği ve Boğazlara sahip olmamız Karadeniz'i bizim en bellibaşlı emniyet sahamız haline koymaktadır"* vurguyla Karadeniz'in güvenliğine değinmiştir. SSCB'nin Türkiye'den toprak talebi olayına dair karşı açıklamalara, Yavuz Abadan (13 Eylül 1945)'ın "Boğazlarımız ve Amerikan Tezi" ve 1 Ekim 1945'teki "Boğazlar meselesinde son durum" adlı yazılarında rastlanılmaktadır.

1938-1950 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'de güvenlik endişesinin önüne geçilmesi noktasında çeşitli önemler aldığı görülmüştür. Birincisi, 1939-1945 yılları arasında Türkiye'nin bazı devletlere karşı uyguladığı siyasettir. Türkiye bu siyaseti, 1939'da Almanya ve SSCB karşısında İngiltere ve Fransa ile; 1940-1941'de Almanya karşısında SSCB ile; 1945'te Almanya ve İtalya'ya karşılık Müttefik devletlerin saflarına katılması (Uçarol, 2019, ss. 313-348) ve 1945-1950 yılları arasında SSCB'den tehlikesi karşısında 1947'de Türkiye'nin ABD ile kurduğu yakınlıktır (Gönlübol ve Ülman, 1987, ss. 201-222). Önemlerden ikincisi, Türkiye'nin deniz sınırı uygulamasıdır. Türkiye, 1938-1950 yılları arasında "3 mil" deniz sınırı uyguladığını 2 Mayıs 1949 tarihli ve 5383 sayılı "Gümrük Kanunu" adlı kanununda açıkça görülmektedir (Resmi Gazete, 1949). Sonuncusu ise Türkiye'nin sahip olduğu deniz kuvvetleridir. Türkiye, "Deniz Müsteşarlığı" bünyesinde gemilere sahiptir (Gürdeniz ve Yüceliş, 2000):

Muhrip: 1942'de Sultan Hisar (III) ve Demir Hisar (III); 1946'da Muavenet (II) ve Gayret; 1949'da, Giresun, Gelibolu, Gemlik ve Gaziantep.

Denizaltı: 1939'da Saldıray; 1940'ta Atılay; 1942'de Oruç Reis ve Murat Reis ; 1946'da Burak Reis.

Hücumbotları: 1942'de Yıldırım, Şimşek ve Bora; 1944'te Tayfun; 1946'da Kasırga;

Mayın Dökücü: 1941'de Sivrihisar ve Turgut Reis;

Mayın Arama-Tarama: 1939'da Çanak ve Kavak; 1946'da Bafra, Bandırma, Bartın, Bodrum, TCG Antalya, TCG Alanya, TCG Amasra, TCG Ayancık ve TCG Ayvalık; 1947'de TCG Edincik, TCG Erdemli, TCG Ereğli, TCG Edremit, TCG Çeşme, TCG Çarşamba, TCG Çardak ve TCG Çandarlı; 1948'de TCG Kozlu, TCG Kuşadası, TCG Karamürsel, TCG Kaş, TCG Kilimli, TCG Kerempe, TCG Kemer ve TCG Kirte.

Liman Savunma Botları: 1946'da TCG LS-1 (P-331), TCG LS-2 (P-332), TCG LS-3 (P-333), TCG LS-4 (P-334), TCG LS-5 (P-335), TCG LS-6 (P-336), TCG LS-7 (P-337) ve TCG LS-8 (P-338).

Sonuç olarak, 1939-1950 yılları arasında Karadeniz'e güvenlik terimi üzerinde yaklaşan Türkiye, İkinci Dünya Savaşı ve Sovyet talepleri ile güvenlik endişesi yaşamıştır. Bu endişe, Türkiye'de gerek bazı güvenlikleştirici liderlerin açıklamalarında gerekse de Türk basınındaki çeşitli yazılarda vurgulanmıştır. Bu endişeye dair Türkiye'nin şu önlemleri aldığı görülmüştür: Devletler arası ilişkileri, deniz sınırı uygulaması ve deniz kuvvetlerine gemi ilaveleri.

1950-1960 Yılları Arası

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle, mevcut uluslararası toplum yeni bir rekabete tanıklık etmiştir. ABD ile SSCB'nin liderliğinde Batı ve Doğu şeklinde oluşan iki kutuplu yapı özelinde yaşanan bu rekabet, "Soğuk Savaş" şeklinde adlandırılan bir dönemde yaşanmıştır. Bu dönemde, 1938-1950 yılları arasında Türkiye'nin, SSCB'den tehdit algılaması devletin dış politikada Batılı devletlere yakın bir politika izlemesine neden olmuştur. Türkiye'nin bu manevrası, Karadeniz'in bir sınır pozisyonuna evrilmesini beraberinde getirdiği gibi bölgenin güvenlik kavramı üzerinden tarifin devam etmesini etkilemiştir.

Türkiye'nin Karadeniz'e güvenlik özelinde yaklaşmasının özünde önceki bölümlerde vurgulandığı gibi SSCB'nin toprak talepleri yatmaktadır. Her ne kadar SSCB'nin 1953'te bu taleplerden vazgeçtiğini Türkiye'ye bilmiş olmasına rağmen, Türkiye'nin Rusya endişesi devam etmiştir. Bu endişe, aynı zamanda Türkiye'nin güvenliğini sağlamada etkin bir konumda bulunan bazı güvenlikleştirici aktörlerin (Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Fatin Rüştü Zorlu) açıklamalarına da yansımıştır. Örneğin,

1955'te Fatin Rüştü Zorlu'nun "*Ruslar tarafından halihazırda takip edilen siyaset kendilerinin eski siyasetlerinden vazgeçtiklerini gösteren bir emare vermekten çok uzaktır"* şeklinde açıklamasıdır (Gönlübol ve Ülman, 1987, ss. 311-313). Ayrıca bu endişeye dair vurgular, 1950-1960 yılları arasında Türk basınında da yer bulmuştur. Birincisi, SSCB'nin Türkiye'nin Kuzey Atlantik Andlaşması Örgütü'ne (NATO'ya) girme girişimine 1951'de tepki göstermiştir (Milliyet, 5 Kasım 1951). Sonuncusu, 1952'de Türkiye'nin NATO'ya üye olması sonrasında, SSCB'nin yönlendirmesiyle Bulgar yönetiminin bu girişimin bir tehdit olduğuna ilişkin açıklamasıdır (Milliyet , 24 Şubat 1952). Tüm bunların yanı sıra, Türkiye'nin Karadeniz'de güvenliği sağlama noktasında bazı tedbirler aldığı görülmüştür. Bunlardan birincisi, Türkiye'nin 1952'de NATO'ya üye olmasıdır. Bu örgütlemeyle Türkiye, SSCB'nin güneye doğru yayılmasının önüne geçmiştir (Uçarol, 2019, ss. 444). İkincisi ise Türkiye'nin deniz kuvvetleri özelinde gemi noktasında yaptığı girişimdir. 1950-1960 yılları arasında Türkiye'de Deniz Kuvvetler Komutanlığı (Polat, 2003, ss. 67) bünyesindeki gemiler şunlardır (Gürdeniz ve Yüceliş, 2000):

Muhrip: 1959'da TCG Alpaslan, TCG M. Fevzi Çakmak , TCG Kılıç Ali Paşa ve TCG Piyale Paşa.

Denizaltı: 1950'de TCG Çanakkale ve TCG Dumlupınar; 1954'te TCG Preveze ve TCG Cerbe; 1958'de TCG Turgut Reis;

Karakol: 1958'de TCG Bafra, TCG Beykoz, TCG Beylerbeyi, TCG Biga, TCG Bodrum, TCG Bornova, TCG Bozcaada, TCG Büyükdere, TCG Bandırma ve TCG Bartın.

Mayın Dökücü: 1952'de TCG Mordoğan, TCG Meriç, TCG Marmaris ve TCG Mehmetçik.

Mayın Arama-Tarama: 1958'de TCG Trabzon, TCG Terme, TCG Tirebolu, TCG Tekirdağ, TCG Samsun, TCG Sürmene, TCG Sinop ve TCG Seddülbahir;

Liman Savunma Botları: 1953'de TCG LS-9, TCG LS-10, TCG LS-11 ve TCG LS-12;

Avcı Botları: 1948'de TCG AB-1, TCG AB-2, TCG AB-3, TCG AB-4, TCG AB-5, TCG AB-6, TCG AB-7 ve TCG AB-8.

Sonuç olarak, 1950-1960 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'e güvenlik kavramı üzerinden yaklaşımının özünde, SSCB vardır. Türkiye'nin

SSCB'den kaynaklı endişesi gerek Türkiye'deki güvenlikleştirici aktörlerin açıklamasına gerekse de Türk basının da yer bulmuştur. Bu endişenin önüne geçilmesi için Türkiye, NATO'ya üye olmuş ve askeri gemi sayısını artırmıştır.

1960-1980 Yılları Arası

1945'ten sonra Türkiye, SSCB'den ötürü Batılı devletlere yakın dış politika izlemekle kalmayıp, NATO'ya dahil olarak Batı'ya daha yakınlaşmıştır. Bu yakınlaşma sonrasında Karadeniz, iki blok (Batı-Doğu) arasında bir deniz alanına dönüşmüştür. Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliğini sağlamadaki bu politik manevrası, SSCB'nin tüm isteklerine olumsuz cevap vermesini beraberinde getirmiştir (Sönmezoğlu, 2016, ss. 149-150).

1960-1980 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliğine dair endişeye kapılmasının temelinde bazı olayların bulunmaktadır. Birincisi, U-2 ve Küba Krizleri sonrasında, Türkiye'de Jüpiter füzelerinin sökülmesidir (Caşin, 2012, s. 626). İkincisi, 1964'te ABD'nin Türkiye'ye Johnson mektubudur. Üçüncüsü, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında Türkiye'ye karşı uygulanan ABD ambargosudur. Sonuncusu ise 1979'da Afganistan'ın SSCB tarafından işgal edilmesidir (Sönmezoğlu, 2016, ss. 396-400).

1960-1980 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliğini etkileyen dört olayın Türkiye'de dönemin güvenlikleştirici aktörlerin açıklamalarında da yer bulmuştur. 1962 Küba Krizi'nden kaynaklı güvenlik sorununa ilişkin Başbakan İnönü'nün devletin bir takım sabotajlara maruz kalacağı uyarısı (Milliyet, 25 Ekim 1962) ve Dışişleri Bakanı Feridun C. Erkin'in Türkiye'deki üslerin devlet açısından güvenlik sorunu yarattığı (Milliyet, 1 Kasım 1962) şeklindeki açıklamaları örnek gösterilebilir. Johnson Mektubu olayının, 1966'da Başbakan İnönü'nün Türkiye'nin için bir güvenlik sorunu yarattığına dair açıklaması (Milliyet, 14 Ocak 1966) örnek gösterilebilir. 1974'ten sonra ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı ambargoya, dönemin T.C. Başbakanı Bülent Ecevit, güvenlik (Milliyet, 5 Şubat 1975) ve toprak bütünlüğü (Milliyet, 9 Şubat 1975) açıklamaları üzerinden tepki göstermiştir. 1979'da SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi sonrasında 1980'de dönemin T.C. Dışişleri Bakanı Hayretin Erkmen'in SSCB'nin Dünya'yı Soğuk Savaşa doğru sürüklediği şeklindeki açıklamasıdır (Milliyet, 24 Ocak 1980; Milliyet , 28 Ocak 1980). Ayrıca bu endişeye dair vurgular, 1960-1980 yılları arasında Türk basınında da yer bulmuştur. 1962 Küba Krizi olayının 23-29 Ekim 1962 yılları arasında Milliyet gazetesinde çeşitli yazılar yayınlanmıştır. Diğeri, Türkiye'deki üsler güvenlik sorunu

yaratmaktadır (Milliyet, 1 Kasım 1962). Sonuncusu, Metin Toker (18 Şubat 1963)'in "Füzesiz Türkiye ve Kuzeydeki Komşumuz" adlı yazısıdır. Johnson mektubu olayı sonrasında 1966'da Başbakan İnönü'nün Türkiye'nin güvenliği vurgusu (Milliyet, 14 Ocak 1966); 1974 sonrasında ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı ambargoya 1975'te Başbakan Ecevit'in Türkiye'nin güvenliğine işaret eden açıklaması (Milliyet, 5 Şubat 1975 ve Milliyet, 9 Şubat 1975); 1979'da SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi olayı sonrasında 1980'de Dışişleri Bakanı Erkmen'in Türkiye'nin, bölgenin ve uluslararası barışın ve güvenliğin olumsuz etkilediği açıklamasıdır (Milliyet , 28 Ocak 1980).

1960-1980 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliğine dair bazı önemler aldığı görülmüştür. Birincisi, Türkiye ile SSCB arasındaki ilişkidir. Bu ilişki, 1960-194 yılları arasını soğukluk, 1964-1971 yılları arası normalleşme (Tuncer, 2017, ss. 473-487), 1971-1973 yılları arasını durgunluk ve 1974-1979 yılları arasını ise sınırlı düzey (Gönlübol ve Kürkçüoğlu, 1987, s. 593) gibi kısaca tarif edilebilir. İkincisi, Türkiye'nin deniz sınırında noktasındaki yasal düzenlemeleridir. Bunlar; 15 Mayıs 1964 tarihli ve 476 sayılı Karasuları Kanunu (Resmi Gazete,1964; Kuran, 2009, s. 79), 22 Haziran 1966 tarihli ve 6/6636 sayılı "*Türkiye Cumhuriyeti Limanlarını, Hava Üslerini ve Havaalanlarını Ziyaret Edecek veya Karasularında Harekât Yapacak olan Yabancı Deniz ve Hava Kuvvetlerinin Uyması Gereken Hususlara Dair Yönetmelik* (Resmi Gazete, 1966), 27 Aralık 1978 tarihli ve 7/17/17114 sayılı "*Yabancı Silahlı Kuvvetlere Bağlı Gemilerin Türk İçsularına ve Limanlarına Gelişleri ve Bu Sulardaki Hareket ve Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik* (Resmi Gazete, 1979). Sonuncusu ise Türkiye'nin Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesindeki gemileridir (Gürdeniz ve Yüceliş, 2000):

Muhripler: 1967'de İstanbul ve İzmir; 1970'de İzmit, İskenderun ve İçel; 1971'de Adatepe III ve Kocatepe III; 1972'de Muavenet, TCG Berk ve Tınaztepe III; 1973'de Zafer, M. Fevzi Çakmak II ve Gayret; 1975'de TCG Peyk ve Kocatepe III.

Denizaltı: 1960'da TCG Hızır Reis ve TCG Piri Reis; 1971'de TCG Burak Reis, TCG Murat Reis; 1972'de TCG Dumlupınar, TCG Oruç Reis, TCG Uluç Ali Reis, TCG Preveze, ve TCG I. İnönü; 1973'te TCG Cerbe; 1974'te TCG Çanakkale ve TCG II. İnönü; 1976'da, TCG Atılay; 1977'de TCG Saldıray; 1978'de Batıray,

Hücumbotları: 1964'te Doğan ve Martı; 1966'da TCG Şahin ve TCG Kartal;1967'de TCG Denizkuşu, TCG Atmacan ve TCG Kasırga; 1968'de

TCG Meltem; 1969'da TCG Pelikan ve TCG Şimşek; 1970'te TCG Albatros; 1976'da Fırtına, Tufan, Kılıç, Mızrak, Yıldız , Kalkan ve Karayel; 1977'de TCG Doğan; 1978'de TCG Martı;1979'da TCG Tayfun.

Karakol Gemileri: 1965'te TCG Sultan Hisar, TCG Demir Hisar, TCG Yar Hisar ve TCG Ak Hisar; 1966'da TCG Sivri Hisar ve TCG Koç Hisar; 1973'te TCG Yıldırım ve TCG Bora; 1977'de TCG Girne.

Mayın Arama-Tarama: 1965'te TCG Sığacık ve TCG Sapanca; 1966'da TCG Silifke, TCG Saros; 1968'de TCG Sarıyer, TCG Foça, TCG Fethiye, TCG Fatsa ve TCG Fenike; 1970'de TCG Selçuk ve TCG Seyhan; 1971'de TCG Seymen; 1976'da TCG Karamürsel, TCG Kerempe, TCG Kilimli, TCG Kozlu ve TCG Kuşadası.

Avcı Botları: 1968'de TCG AB-21, TCG AB-22, TCG AB-23 ve TCG AB-24; 1969'da TCG AB-25, TCG AB-27, TCG AB-28, TCG AB-29, TCG AB-30 , TCG AB-33, TCG AB-34 ve TCG AB-32; 1970'de TCG AB-26; 1971'de TCG AB-31; 1976'da TCG AB-35, TCG AB-36 ve TĞM. Caner Gönyeli.

Sonuç olarak, 1960-1980 yılları arasında Türkiye Karadeniz'e güvenlik teması üzerinden yaklaşmıştır. Bu yaklaşımın özünde Küba Krizi, Johnson mektubu, ABD ambargosu ve Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi gibi olaylar yatmaktadır. Bu olaylar, Türkiye'de gerek güvenlikleştirici aktörlerin açıklamalarına gerekse de Türk basınında yer bulmuştur. Bu olaylar sonrasında Türkiye şu önemleri almıştır: SSCB ile ikili ilişkiler, deniz sınırı ve savaş gemileri.

1980-2002 Yılları Arası

1980'li yıllarda ABD-Türkiye ilişkilerinde yakınlığın yaşanması, Türkiye-SSCB arasındaki ilişkilerde durgunluğa neden olmuştur. Ancak 1984 yılından sonra Türkiye-SSCB ilişkilerinde ilerlemenin yaşanması, iki devlet arasındaki bazı sorunların çözümüne etki etmiştir: FIR Hattı ve AKKA. Ancak, 1991'de SSCB'nin dağılması sonrasında, Rusya Federasyonu'nun (RF'nin) bölgede yükselmesi, Türkiye'nin Karadeniz'de güvenlik sıkıntısı yaşamasına neden olmuştur (Sönmezoğlu, 2006, ss. 452-453, 690-691). Bu sıkıntısının temelinde ise 1991-2002 yılları arasında Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA) ve Rusya'nın Kafkasya'daki askeri üslerin varlığı gibi sorunlardır. AKKA, 1989'da Batı-Doğu Blokları arasındaki görüşmelerde ve 1990'da silah indirimi konulu bir uzlaşmadır. Ancak, 1992'den sonra RF, AKKA'ya uymayacağını, bölgedeki gücünü artırdığı görülmüştür. Diğeri, Rusya'nın Kafkasya'daki

askeri üsleridir. RF, 1992'den sonra güvenlik gerekçesiyle Gürcistan ve Ermenistan gibi bölgelerde askeri üsler kurmuştur (Tuncer, 2017, ss. 770-772, 768). 1991-2002 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'deki güvenliğini etkileyen bu iki olayın etkilerinin Türkiye'de dönemin güvenlikleştirici aktörlerinin açıklamalarında yer aldığı görülmüştür. Birincisi, Ocak 1991'de Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Murat Sungar'ın (Milliyet, 14 Şubat 1991) ve 1992'de Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in AKKA'nın gerek Kafkasya'daki barışı gerekse de Türkiye'nin güvenliği tehlikeye düşürdüğü yönündeki açıklamalarıdır (Milliyet, 26 Mart 1992). Üçüncüsü, 1993'te Dışişleri Bakanı Çetin'in, Rusya'nın AKKA'yı işlevsiz hale getirmesine göstermiş olduğu sert tepkisidir (Batur, 26 Eylül 1993). Dördüncüsü, 1994'te Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından Kafkasya'da yaşanların endişe verici olduğu ve bu temelde AKKA'nın önemine vurgu yapılmıştır (Milliyet, 10 Haziran 1994). Sonuncusu ise 1995'te Başbakanı Tansu Çiller'in AKKA özelinde Türkiye'nin taviz vermeyeceği açıklamasıdır (Milliyet , 21 Kasım 1995).

1991-2002 yılları arasında Türkiye'de dönemin güvenlikleştirici aktörleri tarafından Türkiye'nin Karadeniz'de iki olay özelinde yaşamış olduğu güvenlik sorunun Türk basınında da yer bulmuştur. Örneğin, Şükrü Elekdağ'ın (28 Kasım 1993), Sami Kohen'in (5 Şubat 1994 ve 14 Nisan 1994) ve Cenk Başlamış'ın (1 Mayıs 1995) gibi bazı yazarların yazılarında RF'nin Ermenistan ve Gürcistan gibi bölgelerdeki faaliyetleri Türkiye'nin güvenliğine işaret etmişlerdir.

1991-2002 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliği noktasında bazı önemler aldığı görülmüştür. Birincisi, Türkiye ile RF arasındaki ilişkidir. Soğuk Savaş sonrasında, iki devlet arasında gerginlik yaşanmasına rağmen, ekonomiden askeriye kadar çeşitli alanlarda işbirliği yapılmıştır (Tuncer, 2017, ss. 769-770). İkincisi, Türkiye'nin Karadeniz'de deniz sınırını tespit etmesidir. Bunlar; 20 Mayıs 1982 tarihli ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu (Resmi Gazete, 1983), 1978'deki Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Arasındaki Karadeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşması[1], 4 Aralık 1997 tarihli "Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Arasında Mutludere/ Rezovska Deresi Mansap Bölgesindeki Sınırın Belirlenmesi ve İki

1 Bu antlaşma, 8 Aralık 1980 tarihli ve 17187 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Arasındaki Karadeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna ilişkin Kanun" başlıklı kanunun kabul edilmesiyle uygulamaya konulmuştur (Resmi Gazete, 1980).

Ülke Arasında Karadeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması (Resmi Gazete,1998) ve 5 Aralık 1986 tarihli ve 86/11264 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu Kararnamesi (Resmi Gazete, 1986). Üçüncüsü, bölgedeki devletlerin dahil olduğu örgütlenmelerdir. Örneğin, 1992'de Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİT) ve 2001'de Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (Blackseafor) kurulan örgütlerdir (Yel, 2009, ss. 275-280). Sonuncusu, Türkiye'nin askeri gemileridir (Gürdeniz ve Yüceliş, 2000). Bunlar:

Muhripler: 1980'de Kılıç Ali Paşa ve Piyale Paşa; 1981'de Savaş Tepe ve Anıt Tepe; 1982'de Alçı Tepe; 1983'te Yüce Tepe; 1987'de TCG Yavuz; 1988'de TCG Turgut Reis ve TCG Fatih; 1989'da TCG Yıldırım; 1993'te TCG Muavenet, TCG Ada Tepe, TCG Koca Tepe ve TCG Zafer; 1994'te TCG Trakya, TCG Karadeniz, TCG Ege ve TCG Akdeniz; 1997'de TCG Barbaros ve TCG Oruç Reis; 1998'de TCG Gaziantep, TCG Giresun ve TCG Gemlik; 1999'da TCG Gelibolu ve TCG Salih Reis; 2000'te TCG Gökçe Ada, TCG Gediz ve TCG Kemal Reis.

Denizaltı: 1980'de TCG Piri Reis; 1981'de TCG Yıldıray; 1983'de TCG Hızır Reis; 1984'teTCG Doğanay; 1989'da TCG Dolunay; 1994'te TCG Preveze; 1997'de TCG Sakarya; 1998'de TCG 18 Mart; 1999'da TCG Anafartalar.

Hücumbotları: 1981'de TCG Volkan; 1986'da TCG Rüzgar; 1987'de TCG Poyraz ve TCG Gurbet; 1988'de TCG Fırtına; 1997'de TCG Yıldız ve TCG Karayel; 1998'de TCG Kılıç; 1999'da TCG Kalkan; 2000'de TCG Mızrak.

Mayın Gemileri: 1981'de TCG Kemer; 1999'da TCG Edincik , TCG Edremit, TCG Enez, TCG Erdek ve TCG Erdemli.

Tank Çıkarma: 1980'de Ç-132; 1981'de Ç-137 ve Ç-138; 1983'te Çakabey; 1984'te Sarucabey; 1985'te Ç-140 ve Ç-141; 1986'da Ç-142; 1987'de Ç-139, Ç-143, Ç-144, Ç-145 ve TCG Karamürsel Bey; 1991'de Ç-146 ve Ç-147; 1992'de Ç-148, Ç-149 ve Ç-150; 1994'te TCG Osmangazi.

Sonuç olarak, 1980-2002 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'e güvenlik anlayışı üzerinden bakmıştır. Bu bakışın temelinde de 1991-2002 yılları arasında yaşanan AKKA ve RF'nin Kafkasya'daki askeri üs sorunlardır. Bu sorunlar Türkiye'de gerek güvenlikleştirici aktörlerin gerekse de Türk basınında bazı yazılar vurgulanmıştır. Güvenlik sorunun çözümü noktasında Türkiye şu önemleri uygulamıştır: Rusya'yla ikili ilişkilerini geliştirmek, deniz sınırı tespit, deniz kuvvetlerini arttırmak ve bölgesel işbirliği örgütlenmeleri.

2002-2024 Yılları Arası

SSCB'nin dağılması birçok böyleyi derinden etkilemesinin yanı sıra, devletler arasındaki rekabet sahalarının değişimini de beraberinde getirmiştir. Bu değişim aynı zamanda, çevreden insan kaçakçılığına ve savaşlara kadar Karadeniz gibi birçok bölgeyi etkileyen çeşitli güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bölgede bu güvenlik sorunlarının yaşanmasını 2008 RF-Gürcistan savaşı (Deutsche Welle,2008), 2014'te RF'nin Ukrayna'da Kırım'ı ilhak edilmesi (Anadolu Ajansı, 2023) ve Şubat 2022'den beri süren RF-Ukrayna savaşı (NTV, 2024) gibi olaylar üzerinden örneklendirilmesi mümkündür. Bu olayların Türkiye'nin Karadeniz'deki güvenliğini etkilediğine ilişkin dönemin Türkiye Cumhuriyeti güvenlikleştirici aktörlerinin açıklamalarında rastlamak mümkündür. Örneğin; 2008 Gürcistan Savaşı sonrasında Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2008'de Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün ve bölgenin bütünlüğünün ortak güvenlik anlayışı üzerinden sağlanması (BBC, 2008), Dışişleri Bakanlığı tarafından savaşın tarafların çatışmaların sona erdirilmesine yönelik yayınladığı çağrı metni (Dışişleri Bakanlığı, 8 Ağustos 2008), Dışişleri Bakanı Ali Babacan'ın bölgedeki savaştan dolayı barışın, istikrarın ve güvenliğin bozulduğuna dair açıklaması (Dışişleri Bakanlığı, 10 Ağustos 2008) ve 21 Ağustos 2008'de Milli Güvenlik Kurulu toplantısı sonrasında Türkiye'nin Kafkasya'daki sorunların barışçıl yöntemlerle çözülmesini arzuladığı vurgulayan açıklama metini (Milli Güvenlik Kurulu, 2008) gibi metinlerde rastlanılmaktadır. 2014'te RF'nin Kırım'ı ilhakı etmesi sonrasında, Türkiye'de örneğin, 2014'te Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ve Kırım'da barışın ve huzurun korunması (T.C. Dışişleri Bakanlığı,2014) ve 2015'te Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Rusya'nın Kırım'ı ilhakının Türkiye tarafından kabul edilmediği üzerinden desteklenebilir (Yeni Asya, 2015).Rusya-Ukrayna savaşı, 2022'de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın (Euronews, 2022), 2023'te Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın (Trt Haber, 2023) ve 2023'te Milli Savunma Bakanı Yaşar Güler'in Karadeniz'de barışın ve istikrarın yeniden sağlanması ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğün korunması vurguları üzerinden güvenlik sorununa vurgu yaptıkları açıklamalarıdır (Milli Savunma Bakanlığı, 2023). Tüm bunların yanı sıra, bu üç olay etkilerinin dönemin Türk basının da yer bulmuştur. Birincisi, Yılmaz'a göre (2017), RF'nin Devlet Başkanı V. Putin'in 2007'deki Münih Güvenlik Konferansı konuşmasında Rusya'nın Karadeniz'de güvenlik sorunu yaratacak bir algıyla mesela, Gürcistan ve Ukrayna gibi müdahaleci bir yol izlemektedir. İkincisi, Kökçam'a göre (2021) RF'nin bölgede, sorunların çözülmesi ve etkinliğini güçlendirmek adına askeri

kuvvetini artırma ve askeri müdahale gibi yollar takip etmektedir. Diğeri, Ketenci'ye göre (2022) RF'nin bölgedeki askeri müdahaleleri hem bölgesel güvenliği hem de Türkiye'yi tehdit etmektedir. Sonuncusu, Efesoy'a göre (2024) ise ulaşım ve ticaret noktasında önemli olan Karadeniz'de mayın tehlikesi bulunmaktadır.

2002-2024 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'de güvenliği tehlikeye sokan olaylar karşısında çeşitli önlemler almıştır. Birincisi, Türkiye, Karadeniz'deki çatışmaların sona ermesi açısından diplomatik girişimlerde bulunmuştur. Örneğin, 2022'den beri devam eden RF-Ukrayna Savaşı örnek gösterilebilir (Yirmidört.tv,2024). Sonuncusu, Türkiye'nin deniz kuvvetlerine dahil ettiği savaş gemileridir (Milli Savunma Bakanlığı, *tarih yok*). Bunlar:

Fıkateynler: TCG Turgut Reis ve TCG Yıldırım, TCG Barbaros, TCG Kemal Reis, TCG Oruç Reis ve Salih Reis, TCG Gaziantep, TCG Giresun, TCG Gemlik TCG Gelibolu, TCG Gökçe Ada, TCG Gediz, TCG Gökova ve TCG Göksu, TCG İstanbul.

Korvetler: TCG Heybeli Ada, TCG Büyük Ada, TCG Burgaz Ada ve TCG Kınalı Ada.

Hücumbotları: TCG Doğan, TCG Rüzgar, TCG Fırtına, TCG Poyraz, TCG Gurbet, TCG Yıldız, TCG Karayel, TCG Kılıç, TCG Kalkan TCG Mızrak, TCG Tufan, TCG Meltem, TCG İmbat, TCG Zıpkın, TCG Atak ve TCG Bora.

Mayın Gemileri: TCG Edincik, TCG Erdemli , TCG Enez, TCG Erdek, TCG Alanya, TCG Amasra, TCG Ayvalık, TCG Akçakoca, TCG Anamur ve TCG Akçay.

Denizaltı: TCG Dolunay, TCG Doğanay, TCG Preveze,TCG Sakarya, TCG 18 Mart, TCG Anafartalar, TCG Gür, TCG Çanakkale, TCG Burak Reis ve TCG I.İnönü.

Karakol Gemileri: TCG Bozca Ada, TCG Bandırma, TCG Bartın, TCG Bafra, TCG Tuzlu, TCG Karaburan, TCG Köyçeğiz, TCG Kumkale, TCG Tarsus ve TCG Karabiga.

Çıkarma Gemileri: TCG Anadolu, TCG Bayraktar, TCG Sancaktar, TCG Osmangazi, TCG Sarucabey ve TCG Karamürselbey.

Tank Çıkarma: TCG Sarucabey, TCG Karamürselbey, TCG Ç-132, TCG

Ç-138, TCG Ç-140, TCG Ç-141, TCG Ç-142, TCG Ç-143, TCG Ç-144, TCG Ç-145, TCG Ç-146, TCG Ç-147, TCG Ç-148, TCG Ç-149, TCG Ç-150,TCG Ç-151, TCG Ç-152, TCG Ç-153, TCG Ç-154, TCG Ç-155, TCG Ç-156, TCG Ç-157 ve TCG Ç-158.

İnsansız Hava Araçları: TCB 881,TCB 882, TCB 884, TCB 851 ANKA-B, TCB 852 ANKA-B,TCB 853 ANKA-B, TCB 854 ANKA-B, TCB 855 ANKA-B, TCB 856 ANKA-B, TCB 861 ANKA-S ve TCB 862 ANKA-S.

Helikopter: TCB 39, TCB 46, TCB 47, TCB 50, TCB 52, TCB 53, TCB 54, TCB 55, TCB 56, TCB 57, TCB 58, TCB 59,TCB 60, TCB 61, TCB 62, TCB 63, TCB 64, TCB 65, TCB 67, TCB 68, TCB 69, TCB 70, TCB 71, TCB 72, TCB 73, TCB 74 ve TCB 75.

Deniz Karakol Uçağı: TCG 651, TCG 652, TCG 653, TCG 654, TCG 655 ve TCG 656

Sonuç olarak, 2002-2024 yılları arasında Karadeniz güvenlik kavramı üzerinden ifade edilmiştir. Bu güvenlik vurgusunun temelinde ise Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna'ya izlemiş olduğu sert politika vardır. Bu durum, dönemin Türkiye Cumhuriyeti güvenlikleştirici aktörlerinin açıklamalarına ve Türk basınına yansımıştır. Bu olaylar karşısında Türkiye, bazı önlemler almıştır: Diplomasi ve savaş gemilerinin sayısını arttırmak.

Sonuç

1980'li yıllarda temelleri atılan Kopenhag Okulu'nun gelişmesinde Barry Buzan, Ole Waever ve Jaad De Wilde şeklinde sıralanan isimlerin önemli katkıları olmuştur. Bu isimlerin eserlerinde sektörel güvenlik, bölgesel güvenlik kompleksi ve güvenlikleştirme gibi yaklaşımlara vurgu yapılmıştır. Bu yaklaşımların birbiriyle bağlantılı oldukları görülmekte ve çalışmanın bütününde üzerinden durulan güvenlikleştirme, referans nesnesi, varoluşsal tehdit, liderlerin tehdide dair söylemleri, tehditlerin basına yansıması ve olağanüstü önlemler şeklinde basit bir süreci ortaya koymaktadır.

Çalışmada üzerinde durulan deniz alanı olan Karadeniz, coğrafi konumundan ulaşıma kadar birçok temelde önemli olduğu tespit edilmiştir. Bu durumu, Türkiye'nin bölgeyle alakalı bir dış politika yaklaşımı izlemesine neden olmuştur. Güvenlikleştirme yaklaşımında vurgulanan süreçler temelinde 1923-2024 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'e ilişkin politik süreci alındığında ulaşılan sonuçlardan birincisi, referans nesnesi olarak Karadeniz, güvenlik terimiyle ilişkilendirilmiştir. İkincisi

ise güvenlikleştirme yaklaşımının süreçlerinden tehdit eden olaylar noktasında Karadeniz'in bazı dönemlerde Boğazlar üzerinden bazı dönemlerde bölgesel olaylar üzerinden ilişkilendirilmiştir. Bu durumun yaşanmasının temelinde bölge devletlerinin politikaları ve uluslararası sorunların etkili olduğu tespit edilmiştir. Üçüncüsü ise 1923-2024 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'e dair güvenlik sorunları özelinde dönemin çeşitli güvenlikleştirici aktörlerinin açıklamalarından "devlet güvenliği" teması vurgu yaptığı görülmüştür. Bu durum, vurgulanan yıllar arasında Türkiye'deki güvenlikleştirici aktörlerinin açıklamalarında yer bulmuştur. Dördüncüsü ise 1923-2024 yılları arasında Türkiye'nin Karadeniz'de yaşadığı güvenlik sorunlarının dönemin Türk basınındaki yazılarda da vurgulanmıştır. Sonuncu ise Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliğinde almış olduğu önemlerin dönemsel olarak çeşitlilik arz ettiği görülmüştür. Genel olarak bu önlemleri, devletler arası ilişki, örgütlenmeye dahil olmak ve deniz kuvvetleri gücünü artırmak şeklinde sıralamak mümkündür.

Karadeniz bölgesi, jeopolitik konumundan dolayı Türkiye açısından güvenlik boyuta temelinde önemlidir. Öyle ki bölgede yaşanabilecek tehlikelerin devletin güvenliğini doğrudan etkilemekte / etkilemeye devam etmektedir. Bu açıklama temelinde Türkiye'nin gerek iç politikada gerekse de dış politikada gücünü birçok noktada etkili olacak şekilde kullanması gerekmektedir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Abadan, Y. (1945, 1 Ekim). B*oğazlar meselesinde son durum*. Cumhuriyet .

Abadan, Y. (1945, 13 Eylül). *Boğazlarımız ve amerikan tezi*. Cumhuriyet .

Akgül Açıkmeşe, S. (2008). *Kopenhag okulu ve realist güvenlik çalısmaları'nda aktör, tehdit ve politika: Avrupa güvenliği üzerine bir değerlendirme* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Akın, İ. ve Bayer, D. (2018). Montreux (montrö) boğazlar sözleşmesi; Türk boğazlarının hukuksal ve siyasal rejimi. Hasret Çomak vd. (Ed.). *Karadeniz Jeolitiği* içinde. İstanbul: BETA.

Akşam . (1940, 3 Haziran). *Başvekilin Türk milletine hitabesi*.

Anadolu Ajansı. (2023). Kırım'ın yasa dışı ilhakının üzerinden 9 yıl geçti. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/yEaq3.

Armaoğlu, F. (2020). *20.yüzyıl siyasi tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Kronik Kitap.

Balamir Coşkun, B. (2014). Kopenhag okulu ve güvenlikleştirme: değişen güvenlik ortamı, zorluklar, fırsatlar ve meydan okumalar. Tayyar Arı (Ed.). *Post Modern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2* içinde Bursa: Dora Yayıncılık.

Balcı, A. (2020). *Kopenhag okulu yaklaşımları ekseninde bölgesel işbirliği ihtimallerinin analizi: Türkiye-Rusya-İran örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Balık, İ. (2019). Karadeniz'e kıyısı bulunan ülkelerin karadeniz'deki balıkçılık yetki alanları ve balıkçılık faaliyetleri, *Acta Aquatica Turcica*, *15*(2), 117-125.

Başlamış, C. (1995, 1 Mayıs). *Kafkasya'da sessiz işgal*. Milliyet .

Batur, N. (1993, 26 Ağustos). *Moskova'ya rest*. Milliyet .

Baysal, B. ve Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag okulu ve güvenlikleştirme teorisi. *Güvenlik Stratejileri, 11*(22), 61-96.

BBC. (2008). *Erdoğan: Bütünlük korunmalı.* Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/3ScCB.

Burcu Çörten, B. (2008). *Güncel uluslararası politikada karadeniz'in yeri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü).

Buzan, B. (2015). İnsanlar, Devlet & Korku. E. Çıtak vd. (Çev.), İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2015.

Buzan, B., Waever, O. ve Wilde, J. D. (1998). Security: A new framework for analysis, ABD: Lynne Rienner.

Büyüktuğrul, A. (1969). *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Caşin, M.H. (2012). SSCB ile ilişkiler. H. Çakmak (Ed.). *Türk dış politikası: 1919-2012* içinde, Ankara: Platin.

Gürdeniz, C. ve Yüceliş, E. (Eds.) (2000). *Cumhuriyet donanması (1923-2000)*. İstanbul: Seyir Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı.

Cumhuriyet . (1936, 11 Nisan). *Boğazlar meselesi: Hükümetimiz alakadar devletlere müracaate karar verdi*.

Cumhuriyet . (1936, 14 Temmuz). *Boğazların tahkimindeki gayemiz, samimi olarak selametimizin teminidir*.

Cumhuriyet . (1936, 23 Haziran). *Türkiye'nin en hassas noktası Boğazlardır*.

Cumhuriyet . (1945, 12 Temmuz). *Dış bakanımızın yaptığı demeç.*

Cumhuriyet . (1945, 2 Kasım). *Milli şefin tarihi nutku.*

Çakır, U. (2023). *Devlet ve güvenlik kavramı: İngiltere ve Rusya'nın realizm ve Kopenhag Okulu açısından analizi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Çapat, H. (2008). *Kopenhag okulu çerçevesinde bölgesel güvenlik kompleksi kavramı ve karadeniz'de AB-ABD Güvenlik algılamaları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü).

Çelik, A. (2013). *İnsani güvenliği iç güvenlik bağlamında yeniden düşünmek: Türk polis teşkilatı örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü).

Daver, A. (1936, 12 Nisan). *Boğazların tahkimi en büyük hakkımızdır*. Cumhuriyet .

Daver, A. (1936, 25 Haziran). *Boğazlar meselesi, Karadeniz meselesi*. Cumhuriyet .

Demirci, S. (2011). *Belgelerle Lozan*: *Taktik- stratejik- diplomatik mücadele 1922-1923*, (Moralı, M. Çev.) 1.Baskı, İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Deutsche Welle. (2008). *Rus-Gürcü* savaşı. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/eo8Wq.

Dilan, H. B. (1998). *Atatürk dönemi Türkiye'nin dış politikası (1923-1939)*. Bursa: Alfa Yayıncılık.

Dilek, V. (2019). Kopenhag okulu teorik yaklaşımları çerçevesinde Arap baharı olaylarının orta doğu güvenliğine etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Efesoy, C. (2024). *Rusya-Ukrayna Savaşı'nın gölgesinde Karadeniz'de mayın temizleme çabaları*. Anadolu Ajansı. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/NakVt.

Elekdağ, Ş. (1993, 28 Kasım). *Rus tümenleri yeniden doğu sınırımızda*. Milliyet .

Euronews. (2022). *Ukrayna krizinde son durum | Erdoğan: NATO artık tavrını belirlemeli.* Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/p0fIsJk.

Gönlübol, M. ve Sar, C. (1973). *Atatürk ve Türkiyenin dış politikası (1919-1938)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Gönlübol, M. (1969). *Barış zamanında sahil sularının (karasuları ve bitişik bölge) hukuki statüsü.* Ankara: Ajans Türk Matbaası.

Gönlübol, M. ve Kürkçüoğlu, Ö. (1987). 1973-1983. M. Gönlübol (Ed.). Olaylarla Türk dış politikası cilt II. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Gönlübol, M. ve Ülman, A.H. (1987). 1945-1965 dönemi: a) Genel durum. M. Gönlübol (Ed.). *olaylarla Türk dış politikası içinde*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Griffiths, M., Roach, S.C. ve Salamon, M. S. (2011). *Uluslararası ilişkilerde temel düşünürler ve teorileri*. CESRAN (çev.).Ankara: Nobel Yayıncılık.

Güleryüz, M. (2013). *Kopenhag okulu bağlamında Türkiye'nin doğu Akdeniz enerji güvenliğindeki yeri* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Halkın . (1936, 13 Nisan). *Boğazlar meselesi için verdiğimiz notanın metni.*

Huysmans, J. (1998). Revisiting copenhagen: or, on the creative development of a security studies agenda in europe, *European Journal of International Relations*, *4(4),* 479-505.

İnan,Y. (1986). Türk boğazlarının siyasal ve hukuksal rejimi, Ankara: Gazi Üniversitesi Basın- Yayın Yüksekokulu Matbaası.

İslam Ansiklopedisi (tarih yok). Karadeniz, Erişim adresi: 19.05.2024. https://l24.im/Ru3H.

Ketenci, A. (2022). *Rusya-Ukrayna savaşının gölgesinde Karadeniz'in güvenliği*. Anadolu Ajansı. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/4drM.

Koca, F. (2010). *Kırım'ın ekonomik özellikleri ve karadeniz ekonomik işbirliğindeki önemi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Kohen, S. (1994, 14 Nisan). *Rusya gündemden düşmüyor.* Milliyet.

Kohen, S. (1994, 5 Şubat). *Kafkasya'da oynanan oyun.* Milliyet.

Kökçam, S. (2021). *Rusya'nın Karadeniz'deki askeri varlığı*. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/SJs0pCV.

Kuran, S. (2009). *Uluslararası deniz hukuku.* İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Kurt, S. (2017). *Karadeniz güvenlik mimarisinin oluşumu ve Türkiye'nin rolü* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

McSweeney, B. (1996). Identity and security: Buzan and the copenhagen school. Review of International Studies, 22: 81-93.

Meray, S.L. (1960). Devletler hukukuna giriş (cilt 1). Ankara: Ajans Türk Matbaası.

Milli Güvenlik Kurulu. (2008). *21 Ağustos 2008 tarihli toplantı*. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://tls.tc/HtZ8j.

Milli Savunma Bakanlığı. (2023). *Millî savunma bakanı Yaşar Güler; gazete, televizyon ve ajansların Ankara temsilcileri ile buluştu*. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/FvbC.

Milli Savunma Bakanlığı. (tarih yok). *Deniz* karakol. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://tls.tc/z0GtU.

Milliyet . (1951, 5 Kasım). *Sovyetlerin bize verdikleri nota*.

Milliyet . (1952, 24 Şubat). *Garip bir bulgar notası.*

Milliyet . (1962, 1 Kasım). Üsler hem tehlike hem de garanti.

Milliyet . (1962, 23 Ekim). *Amerika Küba'yı abluka altına aldı*.

Milliyet . (1962, 24 Ekim). *Taraflar birbirini atom harbi ile tehdit ediyor.*

Milliyet . (1962, 25 Ekim). *Müttefikler Karşı vazifemizi yapacağız.*

Milliyet . (1962, 25 Ekim). *Rusya harbe yol açacak her türlü hareketten kaçınacak.*

Milliyet . (1962, 26 Ekim). *Amerika ile Rusya anlaşma yoluna girdi.*

Milliyet . (1962, 27 Ekim). *Küba için görüşmelere başlandı.*

Milliyet . (1962, 28 Ekim). *Krusçev Türkiyedeki üsleri pazarlık konusu yapıyor*.

Milliyet . (1962, 29 Ekim). *Rusya Kübadaki üslerini söküyor.*

Milliyet . (1966, 14 Ocak). *İnönü'nün Johnson'a cevabı.*

Milliyet . (1975, 5 Şubat). *Ecevit: NATO ortak güvenlik kavramını yeniden ele alınmalı*.

Milliyet . (1975, 9 Şubat). *Ecevit: Artık ABD'ye güvenemeyiz*.

Milliyet . (1980, 24 Ocak). *Partiler, dış politikada birlik ve beraberlik istedi.*

Milliyet . (1980, 28 Ocak). *İslam dayanışması için zaman geldi.*

Milliyet . (1991, 14 Şubat). *Ankara'dan SSCB'ye uyarı.*

Milliyet . (1992, 26 Mart). A*vrupa güvenlik ve işbirliği konferansına katılan dışişleri bakanı Çetin uyardı*: *Kafkaslar 'da barış tehlike'de*.

Milliyet . (1994, 10 Haziran). *AKKA sulandırılamaz*.

Milliyet . (1995, 21 Kasım). *Çiller: AKKA'da taviz yok*.

Nadi, Y. (1936, 14 Temmuz) . *Montrö konferansı neticesiz kalamaz*. Cumhuriyet .

Nadi, Y. (1939, 7 Eylül). *Bize nispet bugünkü vaziyet.* Cumhuriyet .

NTV. (2024). *Rusya - Ukrayna Savaşının 3. Yılı* | Mete Çubukçu ile Pasaport. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://www.youtube.com/watch?v=SzQjA-

oUokc.

Polat, S. (Ed.) (2003). *Denizlerin koruyucuları*. Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı Basımevi.

Resmi Gazete. (1949). *Gümrük kanunu*.

Resmi Gazete. (1964).*Karasuları kanunu.*

Resmi Gazete. (1966). *Türkiye cumhuriyeti limanlarını, hava üslerini ve hava alanlarını ziyaret edecek veya karasularında harekât yapacak olan yabancı deniz ve hava kuvvetlerinin uyması gereken hususlara dair yönetmelik*.

Resmi Gazete. (1979). *Yabancı silahlı kuvvetlere ait gemilerin Türk karasularından geçişleri, Türk iç sularına ve limanlarına gelişleri ve bu sulardaki hareket ve faaliyetlerine ilişkin yönetmelik*.

Resmi Gazete. (1980).*Türkiye cumhuriyeti hükümeti ile sovyet sosyalist cumhuriyetleri birliği hükümeti arasında türkiye cumhuriyeti ve sovyet sosyalist cumhuriyetleri birliği arasındaki karadeniz'de* kıta sahanlığı sınırlandırması hakkında anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğuna ilişkin kanun.

Resmi Gazete. (1983). *Yabancı silahlı kuvvetlere bağlı gemilerin* Türk *içsularına ve limanlarına gelişleri ve bu sulardaki hareket ve faaliyetlerine ilişkin yönetmelik*.

Resmi Gazete. (1986). *Bakanlar kurulu kararları.*

Resmi Gazete. (1998). *Türkiye cumhuriyeti ile bulgaristan cumhuriyeti arasında mutludere/rezovska deresi mansap bölgesindeki sınırın belirlenmesi ve iki ülke arasında karadeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun*.

Saka, N. (1940, 13 Mart). *Türkiye'nin emniyet sahası*. Akşam .

Sertel, M. Z. (1939, 7 Eylül). *Sovyet rusyanın vaziyeti*. Tan .

Sönmezoğlu, F. (2006). *II. Dünya savaşı'nda* günümüze Türk dış politikası. İstanbul: Der Yayıncılık.

Sönmezoğlu, F. (2015). İki savaş sırası ve arasında Türk dış politikası (1914-1945). İstanbul: Der Yayıncılık.

Sönmezoğlu, F. (2016). *Soğuk savaş dönemi Türk dış politikası (1945-1991)*. İstanbul: Der Yayıncılık.

Şen, O. ve Açıkgöz, C. (2022). Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i Güvenlikleştirme Üçgeni: Söylemler, görseller, eylemler. *Alternatif Politika, 14 (1),* 142-175.

Dışişleri Bakanlığı (08.08.2008). *NO:141 - 08 Ağustos 2008, Güney Osetya'daki çatışmalar hk*. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/dUb.

Dışişleri Bakanlığı (14.08.2008). NO:144 - 10 Ağustos 2008, Dışişleri Bakanı Sayın Ali Babacan'ın Gürcistan Dışişleri Bakanı Eka Tkeşelaşvili ile Yaptığı Telefon Görüşmesi Hk. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/ZTRLmp4.

Dışişleri Bakanlığı (2014). *Dışişleri Bakanı Davutoğlu "Türkiye olarak Kırım'da gerginliğin azaltılması ve sorunların çözülmesi için her türlü katkıyı yapmaya hazırız"*. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/L8ob7H.

Tan . (1936, 22 Haziran).*Boğazlar konferansı bugün 16 da Montröde toplanıyor*.

Tatar, V. ve Şadan, G.(2018). İkinci dünya savaşı dönemi Türkiye'nin karadeniz politikası, H. Çomak vd. (Ed.). *Karadeniz jeolitiği* içinde: İstanbul: BETA.

TBMM Tutanak. (1926). *Gümrük kanununun bazı maddelerinin tadiline dair kanun.*

TBMM Tutanak. (1927).*Askerî memnu mıntıkalar kanunu.*

Terzi, H. (2007). *Türk boğazları siyasi tarihi ışında karadeniz'deki mevcut durum* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü).

Toker, M. (1963, 18 Şubat). *Füzesiz Türkiye ve kuzeydeki komşumuz*. Milliyet .

Trt Haber. (2023). *Bakan Fidan: Türkiye, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün sağlanması konusunda kararlı*. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/Jpxno.

Tuncer, H. (2017). *Türk dış politikası 2.Cilt: Cumhuriyet Dönemi (1920-2002*). Ankara: Kaynak Yayınları.

Uçarol, R. (2019). *Siyasi tarih cilt I (1789- 1914).* İstanbul: Der Yayıncılık.

Uçarol,R. (2019). *Siyasi tarih cilt II (1914-2014).* İstanbul: Der Yayınları.

Ulus . (1935, 2 Mart). *Yeni kabineyi İsmet İnönü kurdu*.

Yel, S. (2009). *Değişen dünya şartlarında karadeniz ve boğazlar meselesi (1923-2008)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Yeni Asya.(2015). *Erdoğan: Rusya'nın Kırım'ı ilhakını tanımıyoruz*. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/KWuk2F.

Yılmaz, S. (2017). *Karadeniz'de stratejik dengeler değişiyor*. Anadolu Ajansı. Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/Bzinq3.

Yirmidört.tv. (2024). *Avrupa'nın ihtiyacı duyduğu mola için kritik viraj! Türkiye'nin arabulucu rolü çare olabilir.* Erişim tarihi: 21.07.2024. https://l24.im/Bp97wPq.